

Révai Miklós ügye-baja Faludi munkáinak győri könyvnyomtatójával.

Révai Miklós első győri szereplése idején (1785—1786) különösen két dologgal igyekszik függetlenségét biztosítani. Az egyik a győri rajztanítói állás elnyerése, a másik a *Magyar Költeményes Gyűjtemény* cz. vállalata. De az elsőre várnia kell, a másik pedig sokféle akadályba ütközik, melyek között legfontosabb Révai szegénysége. Az utóbbit a mostoha irodalmi viszonyok között előfizetések gyűjtésével igyekszik legyőzni. Az anyagi eszközök összegyűjtésére irányuló „izgatását“, megalázó koldulását, minden nyakassága mellett gyakori fejhajtását és az azon korban divatos, de hozzá nem illő hízlegéseit Csaplár Benedek a róla szóló nagy monographiájában rengeteg adattal mutatja be. Azonban a *Magyar Költeményes Gyűjtemény* első „darab“-jának története e roppant anyagból sem világlik ki teljesen.

Kiváló nyelvtudásunknak régi gondolata ez a magyarságot erősítő vállalat. Már a *Magyar Hírmondó* 1782 januárius 16 számában indítja meg az előfizetők gyűjtését. Az előfizetőktől kérése ellenére a kezéhez juttatott összegek egy részét *A magyar költeményes gyűjtemény közre bocsátásának ujonabb hírré adatása* (1785.)¹ cz. igen díszesen kiállított felhívás költségére fordítja, úgy, hogy a mű, *Faludi Ferencz Munkái* kiadása megint megakad. Hogy veszendőbe menő hitelét biztosíthassa, fülhöz-fához kapkod és végül *A magyar költeményes gyűjtemény kinyomatására való újjonabb segedelem kérés* cz. körözvényét is szétküldözi. Ez a nyomtatvány valósággal élő bizonyítéka ama kétségbeesett erőlködésnek, melyet a vállalat érdekében kifejt és világos bizonyosága, hogy milyen kevés hitele lehetett.

¹ A győri püspöki seminarium könyvtárában „Adatása“ czimszó alatt. Kiadta Szent Iván hó 15-én. 32 l. Szemelvényekkel az ígért költők műveiből. Benne található a *Pannonia megvétele*ről szóló vers.

Csaplár a maga idejében e nyomtatványnak egyetlen példányát sem találta sehol, de a győri püspöki seminarium könyvtárában van egy.²

E hirdetés teljes czíme: *A' Magyar Költeményes Gyűjtemény' Ki Nyomtatására való újonabb Segedelem Kérés.* Győrött. Strajbig József' Betűivel. MDCCL XXXVI. 12 l. — Kiállítása díszes; szép barokk keretbe foglalt lapjai közül a címet viselőn kisebb, a közönséget megszólítón (3 l.) nagyobb fametszetű kép. Ebben a „Nagyságtok! Kegyelmetek!“ megszólítás után a bizalmatlankodóknak megmagyarázza, hogy külföldön is szokásos az előfizetések beszédese; panaszolja, hogy tavalyi „hírré adása“ után kevés segedelmet kapott. Megint megígéri egy év alatt 12 kötet közrebocsátását. A közel valók egyenkint is megkapják a műveket, a távol lakók azonban csak hat-hat darabonként: a pesti nyári és téli vásárkor. Az előre fizetőknek könnyű papirosba kötötten adja a munkákat. De mivel az utóbbiaknak kevés a száma, kénytelen az árát darabonként 25 kr.-ra emelni,³ az egész évit tehát 5 forintra. A megmaradt darabokat már 40 kr.-jával adja, a 12 tehát 8 frt. lesz. — Az előfizetést szedőket is tekintetbe veszi. „Az előre fizető Kegyes Urak fognak köteleztetni, ezeknek is jutalmul minden Darabért, mikor azt ki kéri, mint egy váltáság pénz gyanánt egy garast adni.“ — Segedelem helyett félévre előre kéri az árakat. Akik az 1 frt.-ot megadták, azoktól reméli a 30 kr. többletet. Bőjtmás 15-ig fogad el előfizetést s aztán ha azt beküldik, meglátja, mennyit nyomathat. Ha nem lesz elég, mindenkinek visszaadja a pénzét. *Biztosítékul* még két más érdemes férfiút nevez meg kezesül. (Balog Sándor, Entshelyi János, Deák Nagy Oskolai tanítók.)

Első három darabból I. lesznek Faludi Költeményes Maradványai, II. Benitzki Péter, Balassa Bálint, Rimai János és egy Énekes a XIV. századból. III. az ő versei s egyéb írásai a Költeményességéről. A többi 9 darab kitelik Gyöngyösi J., Zrinyi M. és a „mostani“ versszerzőkből. Utóbbiakat megdicséri s buzdításukra szánja kiadásukat. Megemlíti, hogy több esztendeig folytathatja a „nyomtatást:“ adhat mesézéseket, románokat, vitéz verseket, pásztor verseket, játékokat, énekeket, oktató verseket. A kik össze akarnak dolgozni“ vele, nyereségéből részesülnek, csak arra kéri őket,

² Ez meg „Kérés“ czimszó alatt van a könyvtári jegyzékben.

³ Az *újonabb hírré adatás*-ban 20 kr. az ára.

hogy munkáikat a cenzúra miatt két példányban küldjék. Végül közli az előfizetést elfogadók (gyűjtők) névsorát. — „Kelt Győrött Karátson Havának 10. napján 1785. esztendőben.“

E nagyszabásúnak mondható hirdetés után rögtön megindul Faludi munkáinak a nyomása. De Streibig József is, Révai Miklós is heves természetű s így hamarosan összekocczannak. A könyvnyomtató nem elég gondos, a vállalat szerkesztője anyagi gonddal küzd és nem ért a pénz kezeléséhez. Rövid időn belül szakadás áll be köztük. Ekkor, körülbelül a Faludi-féle munkák II. kötetének nyomtatása idején, Révai néhány kézirat hátrahagyásával egyidőre — míg a győri rajztanítói állást kivárja — Pozsonyba költözik. Innen adja be kétségbeesett hangú folyamodványát 1786 december 16-án a győri kormánybiztoshoz, melyben a könyvnyomtatóval szemben jogorvoslatért esedezik. E német nyelvű kérvényében a Faludi-féle munkák kiadására vonatkozólag a következőket adja elő:⁴

Vádolja Streibig Józsefet, hogy nem jár el vele szemben igazságosan egyrészt a visszatartott kéziratokra nézve, másrészt pedig a nála levő adósságaira vonatkozólag. Jelzi, hogy az adósságba a könyvnyomtató vitte bele, mert ő maga jött hozzá és pedig gyakrabban s hogy a munkát megkaphassa tőle, a kiadásra ajánlataival ő bátorította. Akkor azt ígérte, hogy Faludi költői műveit egészen úgy, a mint ő sajtó alá rendezte, Medárd-napjáig fizetség nélkül, Median-Octavon kinyomatja: mégis oly feltétellel, hogy a kinyomatott példányok mindaddig a könyvnyomtató kezei között maradjanak, a míg őt ki nem tudja elégíteni; annyi példányt azonban, a hány előfizetője már akkor volt, neki fog átadni. — 1500 db.-nak ívét 19 frt.-jával akarta nyomtatni, de Révai csak 18-at ígért. Ebben nem egyeztek ugyan meg, Streibig mindazáltal nyomtatáshoz fogott. Hanem e közben már a harmadik ívnél elfogyott a median-papiros. Néhány hét telt el így s újat nem szerzett. Már most, hogy időt ne veszítsen, mert a Medard-napi határidőt a közönség miatt meg kellett tartania, a könyvnyomtató hibájából kénytelen volt a median-nyolczad szedést negyedre (quart) nyomtatni s ennek következtében egy ív 22 frt. lett. Azonban a mű, Streibig egyéb munkája miatt, így is csak félig (az I. kötet) jelent meg a kítűzött időpontra. Emiatt Révai még jobban elvesztette a közönség előtt a hitelét s a vállalkozás igen szerencsétlenül ütött ki. Streibig maga rendelkezett a példányokkal, ő gondos-

⁴ Győr sz. kir. város levéltára 5394/1786. sz.

kodott azok kézhez juttatásáról, a számlákat magánál tartotta s ezzel elegendő biztosítéka volt arra, hogy pénzét visszakaphassa, csak időre és türelemre lett volna szüksége. S ekkor, midőn a meg nem tartott határidő miatt elveszett az előfizetésekre való reménység és csak a kiárusításoktól kellett mindent várni, a nyomdász Révai karáival árusította is a könyveket; nem törődve annak fáradsága jutalmával, darabonkint 15 kr.-jával adta, olcsóbban, mint megállapodtak.

Az üldözési mániában szenvedő szegény Révai itt a nyomdászt azzal vádolja, hogy — miután a megélhetési eszközt el akarta tőle vonni és miután őt háládatlan munkákra, alighanem revisorságra, mint rabszolgát erőszakkal akarta kényszeríteni — vádjával reá uszította a papságot. E kegyetlenség miatt siránkozva újra előhossa, hogy Streibig önkényesen visszatartja a többi kéziratot s az ő beleegyezése nélkül, az ő és a közönség kárára ki akarja nyomtatni. Védelemért és támogatásért esedezik a kormánybiztosnál: „ha valaha — úgymond — Excelentiád kegyelmében részesültem, amint dicsekedhetem, hogy különféle alkalmakkor annak sok jelét adta, úgy a többi között ez lesz a legnagyobb irányomban“ . . . s kéri, hogy protestatióját Streibig győri polgár ellen tudassa a városi tanácssal. Hivatkozik újra üldöztetésére és arra, hogy vígaszúl munkájára maga a trón hatalmazta fel.⁵

Érdekes e közvetlen hangú folyamodványban még, hogy bejelenti a Faludi-féle munkák folytatólagos kiadását, amit másutt (Pozsony) a közönség nagyobb hasznával tehet. Azután elmondja további szándékait, melyek szerint az egész művet (Faludi) kisebb alakban, olcsóbb kiadásban akarja forgalomba hozni. — Közben minden átmenet nélkül kifakad Streibig ellen, hogy vigyázzon magára, mert még megbüntetik, hiszen ismeri a rendeletet, mely szerint idegen munkákat beleegyezés nélkül — elkobzás és 100 arany büntetés terhe alatt — kinyomtatni tilos. Végül bizonytalanul követeli a nyomdásztól, hogy engedjen le az összegből, hiszen a papirhiánynak ő az oka és *lépjén vele jobbakaratú egyességre*. A kiárusításból úgysis van nála egy és más pénz, számoljanak le és akkor még kevesebb adóssága lesz nála. Kijelenti, hogy Streibignek van pénze, engedje hát őt lélegzethez jutni, s gondolkozzék emberségesebben: márcziusban, amint reméli, úgysis teljesen kielégítheti.

⁵ . . . endlich ich bin von Thron selbst zum Trost meiner Bemühung bevollmächtigt worden. — Valóban megtörtént. Lásd Csaplár i. m.

Az itt előadott panaszok természetesen igazak, de azokat Révai részben ferdén állítja be. Így például a nyomdász szorult helyzetéből, mikor az nem tud papirost venni s ama szivességéből, hogy Faludi munkáit maga küldte szét az előfizetőknek, a saját javára kovácsol fegyvert, holott máskor meg, a hol az neki kényelmes, sajnálja „szegény nyomtatóját“ s elismeri a legjobb szándékát.⁶

Kérvényét gróf Győri kormánybiztos áttette a városi tanácshoz azzal, hogy tagjai közül kettőt küldjön ki az ügy megvizsgálására és értesítsék őt az eredményről. A város kissé késett a válaszszal, mire a biztos december 20-án ráír. Erre 1787 januárius 5-éről aztán értesíti gróf Győrit, hogy két tanácsstag az ügyet megvizsgálta s tudják, hogy Révai 363 frt.-tal adósa a könyvnyomtatónak. Utóbbi a kéziratokat nem adhatja ki, hanem hajlandó adósának pontosan számot adni. Ennélfogva a kiküldötteknek az a véleményük, jelenjék meg a vádló személyesen Győrött és ejtsék meg a vádlokkal a leszámolást. Egyszersmind melléklék a könyvnyomtatónak Révai kérvényére tett, a városi tanácshoz intézett ellenválaszát, melyből a következők érdekesek: 1. A Faludi-féle kéziratokat Révai adta át neki kinyomásra s ő maga bízta meg a korrekurájukkal az akkor Győrött élő Reinischt (Rajnis), 2. Révai az oka, hogy a vállalat már kezdetén akadályokba ütközött, mert a mű érdekében *három* hírré adatást is csináltatott s az előfizetőknek könyvet nem küldött. 3. A medián-papir elfogyott, Révai nem várta ki, míg új érkezik, különben nem szerződött vele Medárd-napi határidőre. 4—5. Révai adósa neki (363 frt.), tehát a kéziratok kiadásához neki joga van. 6. Neki becsületére válik, hogy 900 példányt az előfizetők részére a szerző kérésére annak lepecsételt leveleivel együtt szétküldött. 8. Ő nem sértette meg Révait, csak a pénzt kérte. A papságnál semmiféleképp nem üldözte.

Ezzel aztán az akták le is záródnak.⁷ A kiadó és szerkesztő a városatyák tanácsa szerint valószínűleg kiegyeztek, hiszen a Faludi-féle kéziratok kiadását nemsokára folytatja Révai. De a meg egyezés az utóbbinak annál inkább is érdekében állt, hiszen visszakészült és vissza is került Győrbé rajztanítónak.

(Győr)

Dr. Pitroff Pál.

⁶ Csaplár B. i. m. II. 226. l.

⁷ II. József Győr város kiváltságait is elkobozta, Győr és Moson vármegyék biztosává gróf Győrit nevezte ki, akinek iratai azonban a vármegyei levéltárban nincsenek meg.